

UiT The Arctic University of Norway – 2018

Septentrio Academic Publishing

<http://septentrio.uit.no/>

Arkeologiske undersøkelser på Kjerringneset, Sør-Varanger kommune, Finnmark 2004

Septentrio Reports, number 1, 2018

DOI: <http://doi.org/10.7557/7.4332>

ISSN: 2387-4597

Licensee UiT The Arctic University of Norway

This Open Access report is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

International License: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

UiT Norges arktiske universitet

Sentralbord: 77 54 40 00 postmottak@uit.no

N-9037 Tromsø

Faks: 77 64 49 00

www.uit.no

”Framveksten av samisk etnisitet i lys av innlandsområdenes økte betydning ca. 2300 f.Kr. – 300 e.Kr.” (NFR post-doktorstipendprosjekt)

Arkeologiske undersøkelser på Kjerringneset, Sør-Varanger kommune, Finnmark 2004

Rapport

Marianne Skandfer

Innledning

Arkeologer har utpekt de siste ca. 1000- 1500 årene før Kristi fødsel som tidsrommet da grunnlaget ble lagt for samisk etnisitet. Perioden markerer et skifte i bosetting, ressursutnyttelse, redskapsbruk og handelskontakter. Det tilgjengelige arkeologiske materialet vitner om til dels omfattende samfunnsmessige endringer. Diskusjonen om tilkomst og opprettholdelse av samisk etnisitet før år 0 er likevel preget av manglende empirisk kunnskap og av begrenset forståelse av flere av de sentrale prosessene som leder opp til etnisk identitet. Nordnorsk arkeologi har nesten utelukkende vært rettet inn mot fortidig bruk av kystområdene. Det er likevel nettopp sterkt intensivert bruk av innlandsområdene som synes å kjennetegne perioden fra ca. 2300 f.kr. i Finnmark. Den markerte bruken av innlandsområdene står i kontrast til materialet fra tidligere perioder. Den arkeologiske empirien vitner om at kulturminner og funn i innlandet har stor utsagnskraft om hvilke prosesser fangstgruppene i Finnmark gikk gjennom i de siste drøyt to tusen årene før Kristus, prosesser en dermed må anta at inngikk i fremveksten av samisk etnisitet.

Gjennom prosjektet settes det fokus på hva den nye aktiviteten i innlandet kan fortelle om prosessene som medførte en samisk identitet som ledd i en etnisk differensiering. Prosjektets hovedproblemstilling er hvorfor, hvordan og når samisk etnisitet ble etablert som en relevant, sosio-kulturell kategori på Nordkalotten. Sosial identitet og selvforståelse artikuleres blant annet gjennom materiell kultur. Flere materielle uttrykk, som opprettholdes som særlige samiske idiomer gjennom mange hundre år, kommer til i det arkeologiske materialet i Finnmark i løpet av de siste to tusen årene f.Kr. De materielle uttrykkene som etableres mellom ca. 1500 f.kr. og 300 e.kr. blir meningsbærende som uttrykk for kulturell egenart, men under hvilke forhold er de skapt, og hvordan virket de meningsdannende tilbake på den sosiale konteksten de kom til innenfor?

Prosjektet tar utgangspunkt i empiri i tradisjonelle samiske områder i Indre Finnmark, områder som i liten grad er systematisk kartlagt m.h.t. kulturminner, og som i forsvinnende liten grad har vært gjenstand for forskningsbaserte, arkeologiske undersøkelser. Bortsett fra undersøkelsene i forbindelse med oppdemmingen av Alta-Kautokeino-vassdraget omkring

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no

1980, er det knapt gjort arkeologiske undersøkelser på norsk side av Tanadalen og på Finnmarksvidda. I Pasvikdalen ble en rekke boplasser registrert i forbindelse med vassdragsutbygging på slutten av 1950-tallet, og flere utvalgte lokaliteter med tufter og/eller kamkeramikk ble arkeologisk undersøkt i årene fram mot 1960 (Simonsen 1963). Begrensete undersøkelser i forbindelse med mitt dr.gradsprosjekt i årene 1998-2003 var neste gang lokaliteter i Pasvikdalen var gjenstand for arkeologisk forskningsinteresse (Skandfer 2003). Det pågående post-doktorprosjektet legger vekt på å identifisere strukturer og lokaliteter fra perioden ca. 2300 f.Kr. – 300 e.Kr, arkeologiske kategorier som hittil har vært lite kjent og påaktet. Prosjektet bygger i hovedsak på tre typer empiri: 1) boplasser, i første rekke tufter, 2) gjenstandsfunn 3) 14C-dateringer. I prosjektet fokuseres det metodisk på registrering i utvalgte områder, prøvestikking og C14-dateringer, utgravning av utvalgte strukturer, samt en pollenanalyse for å belyse menneskelig aktivitet over et langt tidsrom på en stor og viktig lokalitet i Pasvik (Noatun).

Den første feltsesongen i prosjektet gikk av stabelen i løpet av to uker i juli (utgravning og prøvestikking) og en uke i september (registrering/prøvestikking) 2004. Studentene Inga M. Bruun og Turid Lindi, Universitetet, samt student Johan Lahti, Universitetet i Umeå, deltok på utgravning og prøvestikking i juli. Konservator Honna Havas og museumsarbeider Børre Mathisen, Østsamisk museum i Neiden, og arkeolog Jan Ingolf Kleppe, Finnmark fylkeskommune, deltok på deler av høstens registrering/prøvestikking.

Kjerringneset: reg.nr. 03509

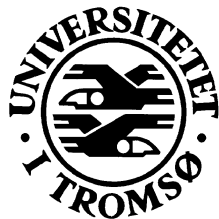
Mellom tuftene av gården Nesheim og nordøstspissen av Kjerringneset er elvebredden innerst preget av tørre elveterrasser som hever seg opp på siden av elveløpet, og lenger ut av store, flate myrpartier. På de tørre terrassene er det opp gjennom årene registrert en rekke kulturminner av ulike typer. Vegetasjonen består av lyng og reinlav og relativt ung furuskog. Helt nede ved elva er det litt løvskogkratt.

Tufta det ble prøvestukket i, registrert som 03509, ligger på et lite "nes", helt ut mot kanten av en markert elveterrasse, omkring 10 m over Pasvikelva. Det går stier og traktorspor/firhjulingspor både ovenfor og nedenfor tufta. Tufta ligger alene, med god utsikt både nordover, østover og sørover langs elva. Tufta måler 8 x 5m fra vollkrona til vollkrona, og er ca. 1 m dyp. Mot sør og sørøst er det en vag, bred voll, og muligens en utgang i vollen i sør. Tufta er orientert nord-nordvest-sør-sørøst langs elva og terrassekanten (fig.6). Hensikten med prøvestykket var å hente ut trekull til datering. Med utgangspunkt i kjennskap til ildstedsplasseringen i s.k. Gressbakkentufter og senere store, rektangulære tufter andre steder i Pasvik, ble det åpnet et prøvestikk på 45x45 cm omtrent på midtaksen i den sørlige delen av tufta. Under torva var det et mellom 5 og 13 cm tykt humuslag, tykkest lengst sør i stikket. Under humuslaget var det et 2-4 cm tykt lag av fin, lys grå sand i hele stikket, bortsett fra i det sørvestlige hjørnet der humuslaget lå rett på et trekullag. Det ble tatt prøver av dette laget. Det var over dette hjørnet at humuslaget var tykkest, og det grå sandlaget skrådde merkbart ned mot trekullaget. I den lyse, grå sanden stakk det opp en brent trestokk/grein, som det ble tatt prøve av. Under det lyse, grå laget var det et lag av fast, gulbrun elvesand med en del gamle røtter i. Laget var 3-5 cm tykt, og også dette laget skrådde ned mot trekullaget som stakk fram

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no

i hjørnet. I profilen syntes det likevel som dette gulbrune laget i større grad enn det grå sandlaget over, dannet en relativt plan flate før det skrådde ned og lå i et tykkere lag over trekullaget. Både det lyse, grå sandlaget og det fastere, gulbrune sandlaget lå over trekullaget som stakk fram i sørvesthjørnet. Under det gulbrune sandlaget kom det fram et trekullag oppblandet med noe aske og fin, lys grå sand i hele feltet. Det var dette som stakk fram i sørvesthjørnet. I trekullaget ble det observert noen ørsmå fragmenter av brent bein, som ikke ble tatt vare på. Det ble også funnet 3 biter av skjorbrent stein. Laget var noen steder rotet om av røtter. Det ble tatt prøve av trekullaget som kom fram under sandlagene. Under trekullaget framstod den løse, lys grå sanden under som en tilnærmet plan flate, men med en mulig nedgravning eller grop der trekullaget var tykkes. Under dette 4-8 cm tykke sandlaget kom det fram et gulgrått sandlag med rustflekker. Hele profilen var 25 cm dyp ned til såkalt "steril grunn".

Fig. 6. Tufta registrert som 03509 på Kjerringneset

Funn og datering

Det ble ikke funnet avslag eller andre daterende gjenstander i prøvestykket.

Den ene trekullprøven som ble sendt inn til konvensjonell datering ga dateringen AD 1405-1440. Selv om tuftas morfologiske trekk tyder på at dateringen er for ung, ble det ikke gjort funn eller andre observasjoner som sikkert utelukker at den er feil.

Marianne Skandfer (post-doktorstipendiat)

Institutt for arkeologi (IAR), Det samfunnsvitenskapelige fakultet (SVF)

Universitetet i Tromsø, N-9037 Tromsø, telefon 77 64 40 00 / 77 64 63 00, telefax 77 64 52 50, epost:skandfer@sv.uit.no